

TORIL MOI

MARKEDSLOGIKK OG KULTURKRITIKK

OM BREIVIK OG UBEHAGET I DEN
POSTMODERNE KULTUREN

Å sprengre en bygning i lufta er ikke noe en gjør bare fordi en vil drepe forrædere. Man gjør det fordi det vil hjelpe til å selge hovedproduktet, nemlig den «kulturkonservative» ideologien.

«Å BYGGE EN BEVEGELSE er en salgsjobb,»¹ skriver Anders Behring Breivik. I den eneste originale delen av manifestet, nemlig delen som handler om ham selv, er hovedbudskapet at en «ridderjustitiarius» både er en enmannshær og et enmannsmarkedsføringsbyrå. Enhver «motstandskjemper» må følgelig lære seg fundamentale prinsipper for salg og markedsføring.² Massemorderens krig handler, med andre ord, først og fremst om image-skaping. Med skremmende følelseskulde kaller Breivik massakren den 22. juli en «markedsføringsoperasjon», som skulle sørge for maksimal distribusjon av hans eget storverk: manifestet.³

I manifestet klager massemorderen over at hans åndsfrønder alltid fremstiller «uten sminke, med dårlig lyssetting, i uheldige positurer».⁴ Motstandsbevegelsen må innse at dersom de ikke kan selge sitt eget heroiske image, kommer de ingen vei. Derfor gir han detaljerte instruksjoner for forberedelser for foto shoots, som inkluderer nødvendigheten av å ta solarium, bruke sminke og ha med seg forskjellige antrekk til fotografen.

Gjerningsmannens fullstendige mangel på empati har imidlertid vist seg å være til ulempe for markedsføringsstrategien. Hans opptreden i rettssalen har gjort det klart at han ikke har evne til å forstå andres lidelser. Han forstår ikke engang at andre lider. Mens vi som hørte på vitner som beskrev forferdelige fysiske smerter og psykiske traumer, kjempet med tårene, fortrakk ikke massemorderen en mine. Han var betydelig mer interessert i mordtekniske detaljer.

Da det gikk opp for gjerningsman-

nen at ufølsomheten i retten ikke så bra ut i andres øyne, erklærte han at han fikk «mentale lidelser» hver dag når han kom «hjem», det vil si tilbake til Ila fengsel. Det tror jeg ikke noe på. Jeg tror at Anders Behring Breivik først og fremst oppfatter seg selv som en PR-mann for saken sin.

Når han sier til psykiaterne Sørheim og Husby at han kan lese tankene deres, mener han ikke at han har overnaturlige telepatiske evner. Han mener rett og slett, som han selv sier, at han er en god selger.⁵ Det betyr at han kan lese dine innerste ønsker bedre enn du selv kan, og dermed manipulere deg effektivt til å «kjøpe» budskapet hans. Kontrasten mellom masse-morderens tro på sine egne psykologiske evner og hans fullstendige mangel på evne til å forstå andres lidelser ville være komisk, om den ikke var så grusom.

ABBs inkarnasjoner

Grunnen til at Breivik absolutt vil finnes tilregnelig har nettopp med markedsføringseffekten å gjøre. Alt dette legger han klart fram i manifestet. Etter en endt operasjon vil multikulturalistisk propaganda alltid forsøke å fremstille en enmannscelle som en «tilfeldig irrelevant galning».⁶ Om morgenen den 22. juli 2011 hadde han nettopp sendt ut manifestet, der han skriver at arrestasjonen betydde begynnelsen på «propagandafasen».⁷ Derfor er det ikke forbausende at han sier til Sørheim og Husby at han oppfatter seg selv som en helt, en ridder og et menneske med for mye kjærlighet.⁸ Dette er en del av markedsføringsbudskapet som han nå satser på å spre via den psykiatriske rapporten.

Når Breivik forstår at han har feilberget sitt publikum, at psykiaterene har oppfattet slike grandiose uttalelser som «aparte, og til dels bisarre», endrer han image fra «ridderjustitiarius» til «fotsoldat».⁹ Dette er normal markedsføringslogikk: Om en kampanje virker mot sin hensikt, må en endre merkeverens image. Breivik er hyperoppmerksom på nødvendigheten av å presentere et ideologisk tiltrekkende image for media. Det er derfor svært sannsynlig at han bevisst gikk inn for å manipulere Aspaas og Tørrissen, som jo var hans siste sjanse.

Men vi skal vokte oss vel for å tro at hans første inkarnasjon, den skinnende ridderjustitiarius full av kjærlighet, som vi heretter kan kalle ABB₁, er mer «ekte», mindre manipulerende, mindre imageorientert enn hans andre inkarnasjon, den enkle men tapre fotsoldat villig til å ofre alt for sitt folk, som vi nå kan kalle ABB₂. Aspaas og Tørrissen tar ikke nødvendigvis feil

bevegelsens klassiske verk i fengsel, den ensomme intellektuelle forfulgt av «kulturmarxistiske» makthavere.

Postmodernitetens posterboy

I Breiviks inkarnasjoner avløser den ene teatraliske klisjéen den andre. Dermed blir han den perfekte illustrasjon til postmoderne subjektsteori, som hevder at subjektet er som Peer Gynts kjerneløse løk: Det består bare av lag på lag av samfunnsmessige og institusjonelle diskurser. Jeg er slett ikke overbevist om at denne teorien hjelper oss til å forstå alt vi trenger å vite om hva det er å være et menneske i verden i dag. Men jeg er overbevist om at den griper tak i et historisk spesifikt fenomen, nemlig postmodernitetens subjektformer.

Om postmoderniteten er den kulturelle overbygningen over senkapitalismens logikk, som Fredric Jameson hevder,

” Spørsmålet om Breivik «egentlig» er ABB₁ eller ABB₂ er dessuten for enkelt, for drapsmannen selv har for lengst begynt å forberede sin forvandling til ABB₃ ”

når de sier at observanden *ikke* har «betydelig svekket evne til realistisk vurdering av sitt forhold til omverdenen».

Spørsmålet om Breivik «egentlig» er ABB₁ eller ABB₂ er dessuten for enkelt, for drapsmannen selv har for lengst begynt å forberede sin forvandling til ABB₃. På rettssakens første dag korrigerer han dommer Wenche Arntzen, som ville ha det til at han var arbeidsledig. «Det stemmer ikke,» sa masseorderen: «Jeg er skribent og jobber fra fengselet.»¹⁰ Nå hevder han at han vil begynne å studere statsvitenskap.¹¹ ABB₃ skal øyensynlig bli «motstandsbevegelsens» Gramsci, forfatteren som skriver

er masseorderen fra Norge postmodernitetens posterboy.¹² Manifestet viser at for ham er kjøp og salg langt viktigere enn liv og død: Alt kan markedsføres og promoteres, ingenting er hellig. Å skape det rette imaget er individets høyeste plikt. Moralske hensyn er irrelevante, for markedet vet ikke hva moral er. Breivik har gjort seg selv til en terroristisk versjon av Patrick Bateman, den kvinneedpende, psykopatiske helten i Bret Easton Ellis' *American Psycho*.

Breivik ligger imidlertid etter historiens utvikling: Etter den 11. september og etter finanskrisen er det ikke like enkelt

som det var å overbevise folk om den postmoderne markedslogikkens uimotstæelige kraft. Jo mer jeg ser på denne morderen, desto mer fremstår han som et størknet bilde av 1980-tallets og det tidlige 1990-tallets markedslogikk. Gordon Gekko fra 1987 og Patrick Bateman fra 1991 er Breiviks fiktive brødre.

Sjelens nye sykdommer

I boken *Sjelens nye sykdommer*, som kom ut i 1993, skrev Julia Kristeva at psykoanalytikere hadde begynt å få en ny type pasienter, en type Freud aldri møtte. Hun beskriver dem som mennesker som lider

er «Problemer i forhold til andre mennesker, seksuelle problemer, kroppslige symptomer, problemer med å uttrykke seg, og et ubehag som skapes av et språk som til slutt oppleves som 'kunstig', 'tomt', eller 'robotaktig'.»¹⁶ Symptomene skjuler ofte en tomhet som minner om, men ikke faller sammen med klassiske psykososer, skriver Kristeva. Innbyrdes er disse pasientene ofte svært forskjellige: Det er som om hver og en av dem representerer en ny variant på temaet.

Tomhet, en følelse av uvirkelighet, et robotaktig språk, en tilstand der handlingen erstatter den psykiske smerten som kjennetegnet fortidens analytiske pasien-

” Moralske hensyn er irrelevante, for markedet vet ikke hva moral er ”

av stress, som har det så travelt med å tjene og bruke penger, at de rett og slett ikke har tid og rom til å «skape seg en sjel.»¹³ Disse pasientene grubler ikke, og de fortæres heller ikke av angst og skyld. Hovedsymptomet deres er ikke sjelekvaler, men handling. Kroppen overtar sjelens plass, samtidig som bildene fra massemedia overtar drømmens plass i psyken. Bildene holder disse pasientene sammen og holder dem oppe. Dermed forsvinner det klare skillet mellom hallusinasjoner og virkelighet: «det finnes ikke lenger noen grenser mellom nytelse og virkelighet, sant og falskt».¹⁴

Denne pasienttypen, skriver Kristeva, er «uten kjønnsidentitet og uten subjektiv og moralsk identitet, han er en amfibisk skapning som befinner seg i et grenseland [...]. Han er en kropp som handler, og som oftest handler han uten glede, i en slags performativ rus.»¹⁵ De typiske symptomene på sjelens nye sykdommer

ter: Det er ikke underlig at jeg tenker på Breivik når jeg leser Kristevas bok i dag. Men poenget her er slett ikke å stille enda en fjerndiagnose. For meg er Kristevas bok interessant fordi hun mener at disse fenomenene ikke er begrenset til en liten gruppe «syke» mennesker. Tvert imot: Hun oppfatter denne nye pasienttypen som et uttrykk for en historisk endring i psykens eksistensvilkår. Kanskje de representerer de første tegnene på en ny menneskehet som slett ikke kommer til å bry seg med metafysisk grubleri og slite med spørsmålet om meningen med livet?¹⁷

Kristeva beskriver en postmodernistisk fenomenologi, mennesker som lever ut på sin egen kropp og sjel den tomheten som skapes av et bildefiksert mediert univers. At Breiviks hyperrasjonalistiske og følelseløse diskurs, besatt som den er av salg og markedsføring, av bilder og billedgjøring, passer inn i denne modellen, kan det ikke finnes tvil om. Spesielt interessant

TORIL MOI
FØDT 1953
Professor i litteraturvitenskap ved Duke University

er tanken om at mennesker uten sjeleliv søker etter handling nettopp fordi de ikke klarer å oppleve sin egen eksistens, å føle at de virkelig eksisterer, på noen annen måte.

Ut fra denne synsvinkelen er ikke Breivik et monster, et uhyre som havner i en helt annen kategori enn oss andre, alminnelige, vanlige, «normale» folk. Han er en grotesk versjon av den kulturen vi selv må stå ansvarlige for. Han er oss selv i våre verste øyeblikk. Han er den verst tenkelig inkarnasjonen av en kultur på jakt etter virkelighet.¹⁸

Moralen og samfunnet

Rettsaken har ikke satt psykiatrien i noe heldig lys. Det kommer ikke minst av at folk flest har altfor høye forventninger til psykiatrien, forventninger som deles av mange psykiatere selv. Vi tror at psykiatri er en eksakt vitenskap. Og siden vi lever i en scientistisk tidsalder, tror altfor mange

Noen vil kanskje si at det moralske perspektivet er uinteressant i en sak der skyldspørsmålet er så klart. Det er ingen som tviler på at mannen er skyldig, og at det han gjorde var ondt. Men faktum er at vi tviler, og tviler sterkt, på om det er mulig å karakterisere Breivik som ond. Vi klarer ikke lenger å skille mellom ondskap og galskap. På rettsakens siste dag sa Eskil Pedersen til NTB: «Selvfølgelig er han gal. Man kan ikke drepe 77 mennesker og være frisk.»¹⁹ Men dette er en bristefull logikk, for det følger enten at alle terrorister er gale, eller at alle som dreper over et visst antall mennesker er gale, mens de som dreper forholdsvis få ikke nødvendigvis er det.

Andrea Yates fra Houston i delstaten Texas er Breiviks rake motsetning. I 2001 var hun en ung mor til fem barn i alderen seks måneder til sju år. Etter at hun fødte det fjerde barnet, fikk hun fødselspsykose. Da hadde hun allerede et langt

” Vi klarer ikke lenger å skille mellom ondskap og galskap ”

av oss at naturvitenskapene kan levere den absolutte sannhet om et hvilket som helst fenomen.

At 22. juli-rettsaken manglet en moralsk – en humanistisk – dimensjon, var helt klart. Både rapporten og vitnemålet til Husby og Sørheim anla et uhyre snevert medisinsk-vitenskapelig syn på menneskets psyke. Juristene på sin side måtte holde seg til lovens høyst mangelfulle formulering av hva «utilregnelighet» er. Fordi norsk lov faktisk ikke sier noe om at tiltalte ikke må kunne skille mellom godt og ondt for å bli funnet utilregnelig, ble det ikke plass til det moralfilosofiske perspektivet, det som nettopp handler om rett og galt, godt og ondt, skyld og ansvar.

psykiatrisk rulleblad som inkluderte selvskading, selvmordsforsøk og flere innleggelser. Til tross for at ekteparet fikk beskjed om at Andrea ikke ville tåle flere fødsler, ble hun gravid igjen. Etter den siste fødselen ble Yates overbevist om at Satan var i barna, og at hun selv ikke var i stand til å frelse dem fra fortapelse og pinsler i helvetes ild. En forferdelig juni-morgen druknet hun alle fem i badekaret. Den eldste sønnen forsøkte å løpe unna, men moren stormet etter og fikk druknet ham også.²⁰ Yates var psykotisk, ikke ond. Skal Breivik virkelig settes i samme kategori som henne?

Utenfor teologiske kretser finnes det ikke lenger noe velutviklet språk for

moralske spørsmål. Kulturen som helhet utviser for tiden en altfor stor tro på at den eneste interessante debatten om mennesket er den som handler om hvorvidt mennesket skal forstås som kulturskapt eller naturskapt. (Som om det skulle være mulig å velge.)

Resultatet er at vi mangler et nyansert språk for moralske vurderinger. Vi som ikke er religiøse er mye flinkere til å komme med avanserte analyser av samfunnsmessige faktorerens effekt på psyken, enn vi er til å si noe innsiktsfullt om

handlinger. Dermed skaper vi et vakuum der diskusjonen av ansvar og skyld burde befinne seg.

Moral handler til syvende og sist om ett fundamentalt spørsmål, nemlig «Hvordan kan vi leve i samfunn med andre?» Moralsk diskurs er samfunnsmessig diskurs, noe til og med Adam Smith, som ikke bare skrev *The Wealth of Nations*, men også *A Theory of Moral Sentiments*, forstod. Når moralen skiller fra økonomien og politikken, eller stilltiende neglisjeres til fordel for naturvitenska-

» Dermed skaper vi et vakuum der diskusjonen av ansvar og skyld burde befinne seg «

hvilke moralske verdier en handling eller en holdning uttrykker. Vi tror at å snakke om moral er det samme som å være trangsynt moraliserende, at det er å gå rundt og klistre banale og overforenknelde merkelapper som «god» eller «ond» på folk på helt vilkårlig grunnlag. Men moralsk vurdering har ingenting med formaninger og pekefinger å gjøre. Vi vurderer ting moralsk hver eneste dag. Er denne handlingen et uttrykk for vennskap? Vil en god kollega oppføre seg slik? Hvordan uttrykker farskjærligheten seg? Hvordan kan jeg vise i praksis at jeg respekterer et annet menneske?

Problemet er at vi ofte ikke tenker på slike vurderinger som uttrykk for en moralfilosofi. Dermed jobber vi ikke systematisk med å utvikle våre evner til å diskutere slike moralspørsmål på en nyansert og samfunnsmessig relevant måte. I dag forsøker vi fremdeles å unngå spørsmålet om moral ved å snakke om diagnoser i stedet. Men når vi kaller noen «syk» heller enn «ond», fratar vi ham ansvaret for hans

pen, underminerer vi en av grunnpilarene for å skape et godt samfunn. Et samfunn som ikke klarer å diskutere moralske spørsmål, har lite å stille opp med mot den amoralske markedslogikken som skapte Breivik.

Dommer Arntzen som moralfilosof

Breivik er ond fordi han står for hat, total ødeleggelse, tilintetgjørelse av de som tenker annerledes enn ham selv. Men er hans spesifikke form for ondskap det samme som galskap? Rettssaken ga dommerne liten hjelp til å tenke gjennom denne problematikken. Under utspørringen av Sørheim og Husby den 15. juni insisterte de to psykiaterne på at Breiviks grunnleggende vrangforestilling var at han hadde rett til å avgjøre hvem som skulle leve og hvem som skulle dø. Ifølge de to psykiaterne er dette fullstendig «umulig» i psykiatrisk forstand.²¹ Dommer Arntzen var ikke blind for fallgruvene i dette argumentet:

Dommer Arntzen: – Også dette med hvem som skal leve og hvem som skal dø, er det en beskrivelse av en vrangforestilling fordi det er så umoralsk?

Rettspsykiater Sørheim: – Nå ble jeg forvirret.

Arntzen: – Dere sier at ingen kan bestemme hvem som skal dø, men ingen kan vel i moralsk forstand ha dette ansvaret?

Sørheim: – Sånn som vi vet det, er det ingen enkeltindivider som har et ansvar for hvem som skal leve og hvem som skal dø.

Arntzen: – Det er jo mange som har ansvaret for det i betydningen dødsstraff og krig. Det er et fenomen som eksisterer.

Sørheim: – Ja, det har du selvfølgelig rett i.

Arntzen: – Men det å føre de som en vrangforestilling. Er det fordi det er så umoralsk?

Verken Sørheim eller Husby svarer på Arntzens gjentatte spørsmål, antageligvis fordi den psykiatrien de representerer rett og slett ikke har noen kategori for moral-

og Husby insisterer på at neologismer er «ord som brukes på en uforståelig måte for oss».

Breiviks amerikanske kulturkonservatisme

Breivik fikk ordet helt til slutt på rettsakens siste dag. Han talte like etter fem gripende vitnemål fra overlevende og pårørende om hvilken sorg og smerte han hadde påført dem. Da jeg satt der og hørte på hans usammenhengende enetale som sprang fra dekonstruksjon, via forslag om etnisk rene områder, til utfall om Norges bidrag til Melodi Grand Prix, begynte jeg å lure på om han kanskje var utilregnelig likevel.

Samtidig kunne jeg ikke fri meg fra en uhyggelig følelse av gjenkjennelse. På rettens første dag erklærte han at «dekonstruksjon er stikkordet». Men hva vet Breivik om dekonstruksjon? Stort sett bruker

” Det var som om han var besatt av språket til akademikere som meg selv – vi som driver med feministisk teori, litteraturteori, kulturteori, kjønnsstudier og kulturstudier ”

ske overlegninger. At Sørheims første reaksjon er å bli «forvirret» av Arntzens klare spørsmål, er både oppsiktsvekkende og avslørende for denne psykiatriens begrensinger.

Husby og Sørheim er selv et symptom på den logikken Kristeva beskriver: De oppfatter sjelelivet som et organisk fenomen, som kan behandles i isolasjon fra kulturen som omgir både psykiaterne og observanden. Men nettopp fordi kulturen ikke tas med i bildet, kommer den farende inn i saken igjen på en ukontrollert måte, som for eksempel når Sørheim

han ordet som synonymt med «ødeleggelse». Men det kan jo ikke være tilfeldig at nettopp dette ordet faller ham så lett i munnen. Hvilken reiserute tok begrepet på turen fra Derrida til Breivik? Jeg merket meg også den stadige gjentakelsen av ord som multikulturalisme, «kulturmarxisme», feminisme, for ikke å snakke om alt pratet om rettighetene til etniske urfolk.

Det slo meg at tankegodset Breivik serverte, var som et skremmende vrengebilde av noe jeg hadde hørt før. Det var som om han var besatt av språket til akademikere

som meg selv – vi som driver med feministisk teori, litteraturteori, kulturteori, kjønnsstudier og kulturstudier – men uten å forstå noe som helst av det. Hvor fikk han dette språket fra?

Om enn så mye det bød meg imot, gikk jeg tilbake til manifestet. I innledningskapitlet lanserer han grunnlagsteorien for sine umenneskelige handlinger. Selve argumentet i manifestet begynner med to avsnitt som heter henholdsvis «Innledning – Hva er 'politisk korrekthet?» og «Hvordan det hele begynte: Politisk kor-

hovedfienden. «Kulturmarxistene» nekter å innrømme at det finnes ikke-feministiske kvinner. «Kulturmarxistenes» motsetning er de «kulturkonservative», som Breivik identifiserer seg med.

Da jeg hadde lest så langt, begynte jeg å stusse. Hadde Breivik virkelig gitt seg til å studere kulturteori? Selvsagt hadde han ikke det. Jeg hadde glemt at manifestet er et kompendium, et sammensurium av tekster han har klippet og limt fra internett. Innledningskapitlet til Breivik ligger ute på nettet. Det finnes for eksempel

“ «Kulturmarxisme», forklarer Breivik, er det samme som politisk korrekthet. Begge deler er rett og slett marxisme «oversatt fra økonomiske til kulturelle termer.» ”

rekthet er kulturmarxisme». Ifølge Breivik forklarer innledningen hvorfor hans radikale handlinger – terroristisk masse-mord – er blitt nødvendige. Jeg kunne ikke tro mine egne øyne: Hele kapitlet handler om Frankfurterskolen, dekonstruksjon og feminisme.

«Kulturmarxisme», forklarer Breivik, er det samme som politisk korrekthet. Begge deler er rett og slett marxisme «oversatt fra økonomiske til kulturelle termer.» Utgangspunktet for «kulturmarxismen» er skriftene til Gramsci og Frankfurterskolen. Frankfurterskolen blandet Marx med Freud og lingvistikk for å skape «kritisk teori» og «dekonstruksjon». «Kulturmarxismen» er en totalitær ideologi som har overtatt makten på college-campus, og gjort slutt på tale-, presse- og tankefrihet. «Kulturmarxistene» forsvarer muslimer, feministiske kvinner, homoseksuelle og andre minoriteter, som de oppfatter som ofre, og ser på etnisk europeiske kristne menn som

på nettsidene til en kristenkonserverv organisasjon som heter *Restoring America*.²² Der heter teksten som Breivik gjør til selve grunnlaget for massakrene den 22. juli «Political Correctness: A Short History of an Ideology». Den presenteres som et produkt av The Free Congress Foundation, som ble grunnlagt i 1977 av den erkekonserverv, nå avdøde Paul Weyrich.²³ Redaktør og medforfatter av skriftet er William S. Lind, forhenværende direktør for et «Senter for kulturkonservatisme» ved The Free Congress Foundation.²⁴ Breivik har redigert litt: der den opprinnelige teksten snakker om «hvite menn» snakker Breivik om «kristne, etnisk europeiske menn», men stort sett reproducerer han teksten uendret.

Dette er slett ikke den eneste konserverv amerikanske teksten Breivik gjengir. Selv om Andrew Brown i *The Guardian* finner tre ganger så mange referanser til europeiske nasjonalister som til amerikanske konserverv, er det den amerikanske

kulturkonservatismen som setter tonen for hele kompendiet. Viktigst av alt: Det er denne ideologien, ikke den europeiske nasjonalismen, som skaper de motstanderne Breivik går ut for å drepe den 22. juli, nemlig «kulturmarxistene».²⁵

Denne konservative pamfletten har intellektuelle røtter tilbake til de såkalte «kulturkrigene» som raste i USA på 1980- og tidlig på 1990-tallet. Det var tiden da bøker som Allan Blooms *Closing of the American Mind: How Higher Education Has Failed Democracy and Impoverished the Souls of Today's Students* (1987) og Roger Kimballs

i dag. Ultrakonservative radiopersonligheter som Rush Limbaugh, mannen som satte merkelappen *feminazi* på feminister, og Glenn Beck, som sammenlignet AUFs sommerleir på Utøya med Hitlerjugend, støtter dette verdenssynet.²⁷ De som gir penger til Tea Party-grupper, Rick Santorum og Sarah Palin, gir også penger til alle de kulturkonservative organisasjonene som går inn for å stoppe «kulturmarxistene» som har overtatt Amerikas universiteter.

Breiviks tale på rettssakens siste dag virket mer forvirret enn de kulturkon-

” Det er denne ideologien, ikke den europeiske nasjonalismen, som skaper de motstanderne Breivik går ut for å drepe den 22. juli ”

Tenured Radicals: How Politics Has Corrupted our Higher Education (1990) bidro til å demonisere universitetene ved å fremstille dem som en hovedarena for kampen om Amerikas sjel.

Den mest kjente konservative aktivisten med forfølgelse av venstrevridde akademikere som spesialitet er David Horowitz. Etter en marxistisk ungdom begynte han sin løpebane som konservativ kulturkritiker midt på 1980-tallet. I dag leder han noe som heter David Horowitz Freedom Center, som «forsvarer frie samfunn hvis moralske, kulturelle og økonomiske grunnlag blir angrepet av venstrevridde og islamistiske fiender ute og hjemme.»²⁶ Minst én tekst skrevet av en medarbeider ved dette senteret er inkludert i Breiviks kompendium.

De som tror på denne propagandaen er slett ikke gale. De tilhører heller ikke nynazistiske eller fascistiske hatgrupper. Dette tankegodset sirkulerer vidt og fritt blant republikanere på høyre fløy i USA

servative kildene han bygger på. Men det kan komme av at han ikke har trening i å bygge opp en velskrevet, logisk velutviklet tekst. Det er ikke tilfeldig at manifestet hans stort sett er en samling tekster skrevet av andre. Breivik har autodidaktens kunnskap, som Pierre Bourdieu beskriver som «en samling perler som mangler en tråd», full som den er av umotiverte sprang, påfallende hull og vilkårlige klassifikasjoner.²⁸ Autodidakter kan virke usammenhengende, men det betyr ikke at de er utilregnelige.

Mest påfallende var misforholdet mellom den totale trivialiteten i de fleste av ankepunktene til Breivik (*Sex og singelliv*, Melodi Grand Prix, norsk pressestøtte) og de uhyrlige handlingene han hadde begått. Ingenting tyder på at denne mannen i det hele tatt forstår hva det er å ta et liv, enn si hva det er å miste et barn, en mann, en kone, en datter, en sønn. Tvert imot erklærer han at han gjerne skulle ha drept flere. Er det fordi han bevisst

har trent seg opp til å være følelsesløs, som han selv hevder? Eller fordi han er gal? Men betyr «gal» her det samme som «utilregnelig»? Jeg vet ikke lenger hva jeg skal tro.

Det var «kulturmarxistene» han drepte

Når Peer Gynt ser en stakkars unggutt langt ute i skogen som hogger fingeren av seg for å slippe å bli sendt i krigen, sier han til seg selv:

Men hugge –? For alltid skille sig ved –?
Ja, tænke det; ønske det; *ville* det med; --
men *gjøre* det! Ne; det skjønner jeg ikke!⁹

I forhold til Breivik føler jeg meg som Peer Gynt i forhold til unggutten i skogen. Jeg fatter ikke hvordan denne mannen kunne ta det siste skrittet, hvordan han kunne gjøre det han gjorde.

Det er nettopp her, ved tanken på en ugjenkallelig og brutal handling, at gren-

tro på ordets makt. Breivik har tatt propagandaen fra USA fullstendig bokstavelig. Sjelden ser man en så klar oversettelse av tanker og ideer til konkret handling. Breiviks «kulturmarxister» er akademikere, journalister, feminister, sosialdemokrater – kort sagt, folk han oppfatter som venstrevridde intellektuelle. «Kulturmarxistene» har vært den amerikanske høyrefløyens ideologiske skyteskive i 30 år. Den 22. juli gjorde Breivik dem grotesk nok til skyteskiver i helt bokstavelig forstand. Det er ikke tilfeldig at hans opprinnelige plan var å angripe en journalistkonferanse. At han måtte nøye seg med å drepe ungdommene på Utøya, ungdommer som ennå ikke hadde noen makt i kulturen, må ha vært en skuffelse for ham.

Så hvorfor dreper han «kulturmarxister»? Jeg tror at de inngir ham med en ubehagelig underlegenhetsfølelse, som han reagerer på med hat: Manifestet viser at Breiviks ambisjon er å bli tatt alvorlig som intellektuell. Han streber etter å bli anerkjent som premissgiver for en ny

” Manifestet viser at Breiviks ambisjon er å bli tatt alvorlig som intellektuell ”

sen mellom Breivik og de fleste av hans meningsfeller går. De kulturkonservative amerikanerne drømmer om et Amerika uten radikale krefter. Men de har ikke grepet til våpen ennå. Er det i overgangen fra ideologi til handling at galskapen befinner seg? Eller snakker vi rett og slett om forskjellen på en ekstremistisk bevegelses intellektuelle og dens terrorister? Følger det at vi heller bør snakke om ondskap? Skal vi sammenligne Breiviks «planleggingsfase» med Hitlers Wannsee-konferanse?

Manifestet viser en nesten ubegripelig

folkebevegelse. At folkebevegelsen han vil starte oppfatter undertrykkingen av hvite, kristne europeiske menn som ham selv som hovedproblemet i kulturen, at han velger muslimer som hovedfiende, er viktig. Men rasismen er ikke grunnlaget for Breiviks hat, for Breivik hater «kulturmarxister» langt mer enn han hater muslimer.

Problemet er at Breivik faktisk ikke er noen intellektuell. Denne mannen, som nå kaller seg selv skribent, har ikke skrevet en eneste sammenhengende analyse av kulturproblemet han er så opptatt av.

Alt han har gjort, er å klippe og lime fra internettet. Men i hans verden er det ikke han som er underlegen, det er de arrogante «kulturmarxistene» som sensurerer hans budskap. Han aner at «kulturmarxistene» finner ham latterlig. De styrer presseøsten bort fra meningsfellene hans. De nekter å trykke leserbrevene hans. De kommer til å sørge for at manifestet aldri blir antatt av noe forlag.

Årene går. Krenket og fornedret sitter den framtidige masse-morderen på gutterommet og klipper og limer og pønsker på hevnen. Manifestet skal være det fulle og hele uttrykk for hans intellekt og innsikter. Det skal bli hans egentlige ettermæle. Men «kulturmarxistenes» kompakte undertrykkelse forhindrer ham fra å få det ut i verden. Så finner han løsningen. Terroraksjonen er markedsføringsoperasjonen.

NOTER

- 1 Manifestet, 2.74. Versjonen av manifestet jeg har brukt har ikke sidetall. Jeg referer derfor til nummererte avsnitt.
- 2 Manifestet, 3.60.
- 3 linnledningskapitlet i manifestet har ikke nummererte avsnitt. Breivik bruker uttrykket «the actual marketing operation» i avsnittet med tittelen «Sacrifices made when creating the compendium».
- 4 Manifestet, 3.60.
- 5 Sagt i retten den 15. juni. Alle utsagn fra Sørheim og Husby tatt fra VGs ord for ord sammendrag av dag 37 og 38 av rettssaken, altså den 14. og 15. juni 2012. Se henholdsvis <<http://www.vg.no/nyheter/innenriks/22-juli/rettssaken/artikkel.php?artid=10058130>> og <<http://www.vg.no/nyheter/innenriks/22-juli/rettssaken/artikkel.php?artid=10058131>>. Heretter gir jeg bare dato i disse referansene.
- 6 Manifestet, 3.61.
- 7 Manifestet, 3.48.
- 8 Rettssaken, 14. juni.
- 9 Rettssaken, 15. juni.
- 10 Fra VG TV: <<http://www.vg.tv/?id=51786#id=51786>>.
- 11 «Han har sagt at han ønsker å studere statsvitenskap og han planlegger å skrive flere bøker;» sa forsvarer Tord Jorset til VG. Marianne Vikås, «Breivik vil studere statsvitenskap», VG, 7. juli 2012 <<http://www.vg.no/nyheter/innenriks/22-juli/artikkel.php?artid=10058859>>.
- 12 Fredric Jameson, *Postmodernism or, The Cultural Logic of Late Capitalism* (New York og London: Verso, 1991).
- 13 Julia Kristeva, *Les Nouvelles maladies de l'âme* (Paris: Fayard, 1993), s. 16. Alle oversettelser fra denne boken er mine.
- 14 Kristeva, s. 17.
- 15 Kristeva, s. 16.
- 16 Kristeva, s. 18.
- 17 Kristeva, s. 17.
- 18 At følelsen av uvirkelighet har vært et sterkt element i norsk kultur det siste tiåret, er noe Ane Farsethås får godt fram i sin nye bok *Herfra til virkeligheten: Lesninger i 00-tallets litteratur* (Oslo: Cappelen Damm, 2012).
- 19 22. juni 2012, <<http://www.rb.no/Innenriks/terrorsaken/article6118522.ece>>. Sitatet ble gjengitt i lokalaviser over hele Norge.
- 20 Det hører med til saken at i den første rettssaken forkastet juryen forsvarrets påstand om utilregnelighet og dømte Yates til fengsel på livstid. Anken førte fram, og i neste runde ble Yates funnet utilregnelig.
- 21 Håndboken *ICD 10*, som norske rettspsykiatere forholder seg til, har som ett kriterium på psykose at personen skal lide av «vedvarende vrangforestillinger E som er kulturelt upassende og fullstendig umulige, som religiøs eller politisk identitet, eller overmenneskelige krefter og egenskaper (f. eks å kunne styre været eller kommunisere med vesener fra en fremmed verden).»
- 22 <http://www.restoringamerica.org/what_is_political_correctness.htm#Chapter%201>
- 23 <<http://www.freecongress.org/>>
- 24 De som ønsker å forske videre, kan begynne med å google forfatterne av skriftet: William S. Lind, Raymond V. Raehn, T. Kenneth Cribb, Jr., Jamie McDonald og Dr. Gerald L. Atkinson.
- 25 Jeg er imponert over Browns flotte, klikkbare oversikt over Breiviks kilder. Se Andrew Brown, «Anders Breivik's spider web of hate», *The Guardian*, 7. september 2011 <<http://www.guardian.co.uk/commentisfree/2011/sep/07/anders-breivik-hate-manifesto>>.
- 26 <<http://www.horowitzfreedomcenter.org/>>
- 27 Jeg skriver om Limbaughs innflytelse på kampanjen for å sverte feminismen i USA på 1990 tallet i artikkelen «'I Am Not a Feminist, But ... How Feminism Became the F-word', *PMLA* 121, no. 5 (October 2006): 1735–41. Kan lastes ned fra <www.torilmoi.com/essays>. Om Glenn Beck og Utøya, se Vegard Kristiansen Kvale, «Opprørt over Hitler-sammenligning», *Dagbladet*, 25. juli 2011. <<http://www.dagbladet.no/2011/07/25/nyheter/utenriks/usa/innenriks/politikk/17453053/>>
- 28 Pierre Bourdieu, *La Distinction: Critique sociale du jugement* [Paris: Editions Minuit, 1979], s. 378.
- 29 Henrik Ibsen, *Peer Gynt*, Akt 3, i *Hundreårsutgave: Henrik Ibsens samlede verker*, red. av Francis Bull, Halvdan Koht and Didrik Arup Seip, Bind 6 (Oslo: Gyldendal, 1928–57), s. 114.

HØST 2012

5.9: KJARTAN FLØGSTAD
møter Åsa Linderborg

12.9: NIR BARAM
«Slik Dostojevskij kunne skrevet
om han levde i Israel i dag»
- Frankfurter Allgemeine

19.9: INGVAR AMBJØRNSEN

26.9: VENDELA VIDA
«riveting and suspenseful»
Joyce Carol Oates om *Elskerne*

28.9: GOMBROWICZ
Nærlesning med Geir Gulliksen,
Vigdís Hjorth m.fl.

3.10: YU HUA

«A tale of ribaldry, farce and bloody
revolution, a dramatic panorama of
human vulgarity.»
Washington Post om *Brødre*

10.10: AMITAV GHOSH

«en stor historieforteller»
- Financial Times

O-FAG FOR VOKSNE
Foredragsserie på lørdager

...OG MYE MER...

Se fullt program på
www.litteraturhuset.no

Litteraturhuset